

sos hit gyanánt szabályozóivá, rendezőivé váltak az emberi együttélésnek, teremtettek fel- és alárendeltséget, büntető hatalmat, parancsolást és engedelmeséget és csirába szökkentettek oly eszményeket, mint az egyenlősztály, sőt mondhatnók a tulajdon elve is.

A társadalom e fejletlen gyermekkorát már a jogeszmé érzése, öntudatlan érvényesülése jellemzi; nem *jogrend* és nem *jog* még ez, de annak valamely durványa, melyből a fejlődésnek hatalmas folyama feltartóztathatlanul hömpölygött elő.

S most már körülbelül jelezhetjük is, hogy mit értünk a társadalom idegrendszer alatt. Azt az élet-tani jelenségnek megfelelő működést, mely egyfelől a társadalom lételének alapja, fennállásának biztosítója — másfelől meg összhangzatos rendjének szabályozója és meghatározója. Ez a működés pedig a jogérzetből az emberi cselekvésekre vont abstractiók útján valósul meg. A jogérzet, mely kezdetben merő sejtelemszerű, homályos érzés, lassanként öntudatosává válik s a mai modern társadalmakban ezer és ezer jogszabály-abstractóban tárja elének azt a szövevényes „ideghálózatot“, mely mint az államilag szervezett társadalom jogrendszere az együttélés, a kulturális haladás, az anyagi boldogulás, a szép és jó és az igazság kultuszán alapuló egész emberi civilizatio legfontosabb, szinte mondhatnók kizárólagos előfeltétele. — *Szinte* kizárólagos csak, mert hiszen parancsokat és tilalmakat a jogon kívül más ethikai hatalmak, t. i. az illem, az erkölcs és a hit is szabhatnak elének, melyeknek szintén önként alávetjük magunkat s azok követelését másoktól is megkívánjuk, ha és amennyiben érzésvilágunkban az illemnek, erkölcsnek és a hitnek abstractioi elevenen élnek és hatályosulnak. Az illem, az erkölcs és a hit szabályai a jogéival nem esnek mindig össze, de egészében véve ugyanazon emberi kulturfeladatok megvalósulásán dolgoznak. És azonosak a joggal a tekintetben is, hogy ereje és hatalma nem az erkölcsi, hitbeli tételeknek van — valamint nincs ereje és hatalma szorosan véve a törvénynek, a jog parancsainak sem. Ha közönségesen ezt is mondjuk, — nem egyéb az, mint képletes beszéd. Erije és hatalma t. i., még pedig megdöbbenően nagy ereje és hatalma, annak a belső lelkivilágnak van, mely külső megnyilvánulásainak formáit, objectiváló eszközeitül szépen megszövegezett törvényes tételeket, erkölcsi normákat használ.

S ha megbomlik ez a belsővilág és az azt betöltő érzésfolyamatok zűrzavaros chaosba fordulnak át: ezek a szép szövegű tételek mondhatnók, amit akarunk, de a társadalom és az állam életrendjét a felbomlástól megóvni nem fogják.

Hány államilag szervezett társadalmat ismerünk, melyeknek törvénytárai és erkölccscodexei a legtekélyesebb és legnemesebb tartalmu tételek művészi rendszerével dicsekedhetnek, sőt szuronyok erdejére is támaszkodhatnak az a gépezet, melyet e tételek védelmére az ő rendeltetése elhívott: és mégis az erőszak, a kiméletlen eltírás és üldözés, a feneketlen corruptio, a visszaélés orgiákat ülhet benne s a rothadás bűzét árasztja szét. Beteg ott az az érzésfolyamat, melynek a jog, a társadalom idegéletét kellene kormányoznia. A törvények s szabályok kiáltószóként és üresen állanak a pusztában, mert az emberek millióinak lelkében nincs mi visszhangot támasszon reájuk.

Az a társadalom, melynek idegrendszere megbetegedett, a történelem tanúsága szerint csak súlyos katasztróphák árán válthatja meg önmagát.

Nemzetek hanyatlottak sirba, népfajok foszlottak szét nyom nélkül és országok buktak el, mert társadalmuk belső rothadása kiölte azokat a lélektani ér-

zésfolyamatokat, melyek a hit, az erkölcs és a jog uralmának az emberi cselekvésekre vonatkoztatott abstractioi által tették lehetővé fennmaradásukat.

Bármily gyászos lehet azonban egy ily katasztrópha, bármennyi szenvedést és egyéni fájdalmat ölelhet magába, sőt jelentheti egész kulturák és civilizatiók teljes pusztulását is: a romokon új élet kél ismét. Összeomlott paloták szétszórt alapkövein, — megjelenik a reménység színében, nem az elmulást, nem a pusztulást, hanem a kezdődő új életet symbolizáló mozaik.

S jön egy új nemzedék, melynek idegrendszere ép s alkot az összeomlott múlt helyén új társadalmat és új világot.

Kolosváry Bálint.

A BUDAI HEGYEK.

*Benéztek hozzám búsan a hegyek,
A budai hegyek, hogy rájuk szőtt a bánat
Egy-egy vöröslő bánat felleget
Bucsujdul az alkony sugarának.
Meggérdezték: — még mindig itt vagyok,
Még mindig jobban szeretem az álmot?
S a Hargitáról szedem még mindig az álom virágot?*

— *Még mindig ott szedem az álom-gyopárt,
A havasról a fehér ködvirágot,
S a Gellért alól a Hargitára vágyok . . .
— Egyszer majd, ha sokat, sokat szedek
A ködvirágból egy nagy, bús csokorba,
Ami szedtem, rátok sorba, sorba
Szétültetem majd, budai hegyek.*

Budapest, 1922 febr. 25.

Puskás István.

Egykor és most.

Véletlenül kezembe akadt egy füzet, mely leírja azt az ünnepélyt, melyet az erdélyi szászok hétszáz-esztendősi ittlétük örömeire tartottak 1884 augusztus 18—24-ig. Az összes szász egyletek nyilvános üléseket tartottak, hol a tudomány is öt megillető helyhez jutott. Kiváló elismerésben és tetszésben részesültek a zene- és dalegyletek az ünnepi csarnokban rendezett estélyeiken. Az ünnepélyességek fénypontja volt az augusztus 24-én délelőtt rendezett, ezrek által feszült figyelemmel várt *történelmi díszmenet*, mely 1100 közreműködőből állott. A díszmenet 8 órakor érkezett Nagyszében főterére. Délután a „Junger Wald“-ban nagy népiünnep volt, melynek legérdekesebb része „A szászok bevándorlása és Szeben alapítása“ című alkalmi darab.

A daliás Hermann vezér megjelent vitézei között és szent fogadás szállott ajkairól:

„Wir schwören . . . den Boden hier zu schützen
Und kräftige Pfeiler dieses Reichs zu sein,
Als treue deutsch Bürger Ungarns stets
Das Banner seines Reiches hochzuhalten
Als treue Wacht für Ungarns Heil und Ruh!
Wir schwören's hier auf dieser Schwerter Kreuz!“

mire a lelkes és utána a nép lelkesülten hangoztatta:

„Mit Gut und Blut zu aller Zeit bereit
Für Ungarns Macht und Ehr' und Herrlichkeit!“

Hová lettek ezek az idők? Hová lettek a derék Hermann és vitézei?

Jó volna most megismételni a nemzeti ünnepet.